

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाश वस्ती

आदेश

070-WH-0035

विषय : बन्दीप्रत्यक्षीकरण समेत ।

जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टीका अध्यक्ष जिल्ला बाँके हिरयीनीया गा.वि.स.
वडा नं. ६ घर भई हाल जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेमा थुनामा रहेका भगत सिंह
भनिने अर्जुन सिंह सिखको हकमा महेश सिंह सोडी१

} निवेदक

विरुद्ध

नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौं१
नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय, काठमाडौं१
नेपाल सरकार, शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्रालय, काठमाडौं१
प्रहरी प्रधान कार्यालय, काठमाडौं१
जिल्ला प्रहरी कार्यालय, नेपालगंज, बाँके१
जिल्ला प्रशासन कार्यालय, नेपालगंज, बाँके१
बाँके जिल्ला अदालत, नेपालगंज, बाँके१

} विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२, १०७(२) बमोजिम यस अदालतको
असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश
यस प्रकार छ :-

सम्बत् २०६१ सालमा मधेशी जनताको हक अधिकारको सुनिश्चिताको उद्देश्यका साथ
जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टीको स्थापना भई तराईमा क्रियाशील रहँदै आएको र

शान्तिपूर्ण प्रक्रियाबाट जनअधिकार सुनिश्चित गर्ने हाम्रो पार्टीको मनसायसँग सहमत भै नेपाल सरकारले मिति २०६८/१०/११ मा तत्कालीन शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्री सत्य पहाडीबाट हस्ताक्षरित पत्रमा “मुलुकमा विभिन्न भागमा क्रियाशील राजनैतिक समूह लगायत आम जनताको जायज माग र गुनासालाई वार्ताको माध्यमबाट उपयुक्त ढंगले सम्बोधन गर्दै जाने र मुलुकमा विद्यमान शान्ति प्रक्रियालाई तार्किक निष्कर्षमा पुऱ्याउने नेपाल सरकारको उद्देश्य रहेको जनाउँदै, वार्ता टोलीको नाम माग गरिएको र नेपाल सरकारको उक्त प्रस्तावलाई स्वीकार गरी प्रह्लाद महाराको संयोजकत्वमा वार्ता टोली पठाइएको र शान्ति तथा पुन निर्माण मन्त्रालयको व्यवस्थापन र गृह मन्त्रालयको सुरक्षामा २०६८/११/१३ मा कपिलवस्तुको लुम्बिनीमा वार्ता सम्पन्न भएको थियो ।

पहिलो चरणको वार्तामा नेपाल सरकार, सरकारी वार्ता समिति र जनतान्त्रिक तराई मुक्ति पार्टी (भगत सिंह) बीच २०६८/११/१३ मा जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी (भगत सिंह) शान्ति र संविधान प्रति प्रतिबद्ध रहदै शान्तिपूर्ण राजनीतिमा आउने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेकोले नेपाल सरकारद्वारा सो पार्टीलाई राजनीतिक व्यवहार गर्ने, वार्ता अवधिभर सुरक्षा प्रत्याभूति गर्ने, सो पार्टीसँग भएका हातहतियार आपसी सहमतिमा आगामी वार्तामा हस्तान्तरण गरिने, जेल तथा हिरासद्मा रहेका उक्त पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ताको नाम नामेसी विवरण आगामी वार्तामा पेश गर्ने र प्राप्त विवरण बमोजिम नियमानुसार मुद्दा फिर्ता र बन्दी थुनुवा रिहाई सम्बन्धी प्रक्रिया नेपाल सरकारबाट यथासिघ्र आरम्भ गर्ने समेतका विषयमा सहमति भई दुवै पक्षको अनुकूलतामा दोस्रो वार्ता गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारका तर्फबाट संयोजक सत्य पहाडी, मन्त्री शान्ति तथा पुन निर्माण मन्त्रालय र पार्टीको तर्फबाट संयोजक प्रह्लाद महारा (तुफान सिंह) समेत ५ जनाबाट हस्ताक्षर गरिएको थियो ।

त्यसैगरी उक्त पहिलो चरणको वार्तापछि भएको सहमति मिति २०६८/११/२२ को मन्त्री परिषद्को बैठकबाट अनुमोदन भई सम्बन्धित मन्त्रालयले कार्यान्वयन गर्ने भनी मिति २०६८/११/२९ को पत्र प्राप्त भएको र सहमति अनुरूप दोस्रो चरणको वार्ता मिति २०६९/४/२० गते सुनसरीको पकलीमा हुँदा ५ बुँदे सहमति गर्दा २०६८/११/१३ को सहमति अनुसार हातहतियार बुझाएको, हातहतियार संकलनको क्रममा १४ जिल्लामा पार्टीका नेता तथा कार्यकर्ताको नाम नामेसी सरकारी पक्षलाई पेश गरी पार्टीको नेता तथा कार्यकर्ताको मुद्दा जेल हिरासतको विवरण पेश गरे बमोजिम मुद्दा फिर्ता एवं रिहाईको कारवाही कानून

बमोजिम सिध अगाडि बढाउने र अर्को वार्ता आपसी सहमतिमा गर्ने गरी ५ बुँदे सहमतिमा नेपाल सरकारको तर्फबाट टोप बहादुर रायमाझी संयोजक सरकारी वार्ता टोली एवं मन्त्री शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्रालय र पार्टीको तर्फबाट मनोज मण्डल समेत चार जनाको हस्ताक्षर भएको थियो ।

दोस्रो चरणको वार्तापछिको सहमति मिति २०६९/१०/१२ मा मन्त्रिपरिषद्को राजनीतिक समितिबाट अनुमोदन गरी कार्य व्यवस्थापनको लागि पठाइएको र बोधार्थ दिएको, तत्पश्चात देशमा उत्पन्न परिस्थितिका कारण सरकारको फेरबदल भएकोले सहमतिमा अर्को वार्ताको लागि समय पर्खी बसेको, म दुबै वार्ता निष्कर्षमा पुर्‍याउने उद्देश्यले सरकारलाई दबाब सृजना गर्न मिति २०७०/५/७ गते प्रेस विज्ञप्ती प्रकाशित गरी सरकारले पार्टीसँग गरेको सम्झौता बुँदाहरु कार्यान्वयन नगरेकोले थप माग लिई मिति २०७०/५/९ देखि रिले अनसन कार्यक्रम जिल्ला प्रशासनको कार्यालय, बाँकेको मुल गेटमा गरिएको मिति २०७०/५/१८ मा रिले अनसन समाप्त गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँके मार्फत मिति २०७०/५/१८ मा ज्ञापन पत्र बुझाएको, तत्पश्चात सरकारले कुनै वास्ता नगरेकोले तत्कालीन अवस्थामा रहेको वार्ता टोली भंग भएको थियो ।

यस प्रकार सरकारसँग वार्ता गरी शान्ति र संविधानप्रति प्रतिबद्ध रही मिति २०६८/११/१३ को पहिलो वार्ता सहमति अनुसार शान्तिपूर्ण राजनीतिमा आउने प्रतिबद्धता बमोजिम शान्तिपूर्ण तवरबाट आइरहेको, दोस्रो वार्तामा हतियार बुझाई पार्टी कार्यकर्ता, नेताको नाम बुझाई सकेको र शान्तिपूर्ण तवरबाट वार्ताका बुँदाहरु कार्यान्वयनका लागि जिल्ला प्रशासनको मूल गेटमा रिले अनसन समेत बसेको चुनावी प्रक्रियालाई शान्तिपूर्ण रुपमा सम्पन्न गर्न सहयोग गरी निर्वाचन सम्पन्न भएपश्चात एकाएक मलाई आफ्नै घरमा बसिरहेको अवस्थामा नेपाल प्रहरीको टोलीले मिति २०७०/८/१४ गते साँझ ५.३० बजेको समयमा पक्राउ गरी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा राखिएको, किन पक्राउ गरियो ? भनी भन्दा माथिको आदेश छ, भन्ने जानकारी पाएकोमा ऐ. १६ गते कुन मुद्दामा पक्राउ गरिएको हो थाहा जानकारी नदिई नगराई गैर कानूनी ढंगबाट बाँके जिल्ला अदालतबाट म्याद थप गरिएको, परिवारजन वा कानून व्यवसायीलाई भेट गर्न नदिई राखिएको, मैले नेपाल सरकारसँग भएको सहमतिलाई पूर्ण रुपमा परिपालना गरिरहेको अवस्थामा कुनै गैर कानूनी कार्य नगरेको, अपराधिक कार्य गर्ने गराउने सम्भावना पनि नरहेको नभएको, शान्ति र संविधानप्रति पूर्ण

प्रतिबद्ध रहेको व्यक्तिलाई सरकारसँग भएको सहमति विपरीत पक्राउ गरी प्रतिशोधको आधारमा भुट्टा मुद्दा लगाएकोले अन्यायमा परी सम्मानित अदालतको शरणमा आएको छु । नेपाल सरकारको वार्ता टोलीसँग मिति २०६८/११/१३, २०६९/४/२० मा भएको सहमति विपक्षीहरूसँग रहेको र विपक्षी मन्त्रिपरिषद्बाट अनुमोदन समेत भइसकेको अवस्था विद्यमानता रहेकोले उक्त सम्झौता कार्यान्वयनका लागि मेरा तर्फबाट प्रयासरत रहेको अवस्थामा सहमति विपरीत शान्तिपूर्ण राजनीतिक व्यवहारमा क्रियाशील रहेको व्यक्तिलाई पक्राउ गरी भुट्टा मुद्दा लगाउँदा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२,(२)(३)(क)(ख)(ग)(घ)(ङ), धारा १३(१)(२)(३), धारा २१, धारा २४(२) स्पष्टिकरण समेत धारा ३२ तथा १०७(२) एवं नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ३,(६) (१) (२) (३) (४) (५) दफा १२ द्वारा प्रदत्त हक अधिकार प्रत्यक्ष उल्लंघन भई कानूनी एवं संवैधानिक अधिकारमा आघात परेको हुँदा विपक्षीहरुको उक्त गैरकानूनी एवं अनाधिकृत रुपमा बदनियत साथ प्रहरी हिरासतमा लिई भुट्टा मुद्दा लगाएको हुँदा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(२), सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३१, ३२, ३३, ३६ बमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी थुनामुक्त गरिदिनु भनी विपक्षीहरुको नाममा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरिपाउँ । साथै विपक्षीहरुबाट भएका मिति २०६८/११/१३, २०६९/४/२० को सहमति कार्यान्वयन गरी पूर्ण रुपमा शान्ति प्रक्रियामा ल्याउने व्यवस्था गर्नु भनी जो चाहिने आज्ञा आदेश समेत जारी गरी न्याय पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदन पत्र ।

यसमा के कसो भएको हो र निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गरी निवेदकलाई किन थुनामुक्त गर्न नपर्ने हो ? थुनामुक्त गर्न नपर्ने कानून बमोजिमको कारण भए सूचना वा म्याद पाएको मितिले ३ दिनभित्र निजको पार्टीसँग शान्ति वार्ताबाट भएको सहमति सहित र हतियार फिर्ता बुझाएको भरपाई समेतको आवश्यक कागजात सहित महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत लिखित जवाफ पठाउनु भनी निवेदनको एक प्रति नक्कल साथै राखी प्रत्यर्थीहरुको नाउँमा सूचना जारी तामेल गरी लिखित जवाफ पेश भएपछि नियम बमोजिम पेश गर्नु । साथै निवेदकले आफ्नो परिवार तथा कानून व्यवसायी समेतसँग भेटघाट गर्न नदिएको भन्ने निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिएकोले प्रचलित संविधान तथा कानूनी व्यवस्था बमोजिम सो भेटघाट र कानूनी सल्लाह लिन र दिन पाउने आवश्यक व्यवस्था अविलम्ब

मिलाउनु भन्ने समेत प्रत्यर्थीहरूलाई सूचना दिनु भन्ने यस अदालत एकल इजलासबाट भएको आदेश ।

निवेदकले निवेदनमा उल्लेख गरे बमोजिम सरकारसँग भएको सहमति एवं निर्णय विपरीत हुने गरी नेपाल सरकारबाट रिट निवेदकको सम्बन्धमा कुनै कारवाही भएको छैन । जहाँसम्म रिट निवेदकलाई मिति २०७०/८/१४ मा प्रहरीले पक्राउ गरेको विषयलाई रिट निवेदनमा उठाइएको छ, यस सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायहरूको लिखित जवाफबाट प्रष्ट हुने नै हुँदा यस सम्बन्धमा केही उल्लेख गरिरहन परेन । अख्तियार प्राप्त निकायले कानून बमोजिम पक्राउ गरी सम्मानित अदालतबाट म्याद थप समेत भएको विषयमा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट आकर्षित हुन नसक्ने हुँदा रिट खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको तर्फबाट यस अदालतमा परेको लिखित जवाफ ।

नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय नागरिकका संविधान तथा कानून प्रदत्त हक अधिकारको सम्मान गर्दै ती अधिकारको उपयोग र प्रचलनको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने कुरामा सदैव सचेत र प्रतिबद्ध रहेको छ । निज रिट निवेदकलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँकेबाट प्र.ना.नि. पर्वत के.सी. को प्रतिवेदनले नेपाल सरकार वादी भई चलेको हातहतियार खरखजाना मुद्दामा ५ वर्ष कैद र एक लाख जरिवाना र प्र.स.नि. अम्मर बहादुर हमालको प्रतिवेदन जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी निज समेत भएको हातहतियार खरखजाना मुद्दामा जि.प्र.का. बाँकेबाट ५ वर्ष कैद र एक लाख जरिवाना सजाय भएकोमा फरार नै रहेका थिए । बाँके जिल्ला होलिया गा.वि.स. वडा नं. २ बस्ने नन्ना यादवलाई मिति २०६८/१०/४ गते गोली हानी कर्तव्य गरी मारेको कसूरमा बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी निज समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा निजलाई मिति २०७०/८/१४ मा पक्राउ गरी बाँके जिल्ला अदालतबाट अनुसन्धान तहकिकातको लागि म्याद थप आदेश लिई मुद्दा हालसम्म अनुसन्धान तहकिकातको क्रम मै रहेको छ । अनुसन्धान तहकिकातको लागि म्याद थप गरी प्रहरी हिरासतमा राखेको भनी स्वयं रिट निवेदकले आफ्नो रिट निवेदनको प्रकरण ६ मा स्वीकार गरी सकेकोले निजलाई गैर कानूनी रुपमा थुनामा राखिएको हैन । प्रचलित कानून बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकार प्राप्त अधिकारीको आदेशले मुद्दा अनुसन्धानको प्रयोजनको लागि थुनामा रहेको विषयलाई गैर कानूनी थुना भन्न नमिल्ने भएकोले निवेदन जिकिर बमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी निजलाई थुनामुक्त गर्नुपर्ने होइन । रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको

नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयको तर्फबाट परेको लिखित जवाफ ।

दोस्रो संविधानसभाको निर्वाचन शान्तिपूर्ण तवरबाट सम्पन्न गराउन नेपाल सरकारलाई सहयोग गर्नु विभिन्न राजनैतिक दल, नागरिक समाज लगायतका समूहको दायित्व हुँदाहुँदै पनि नेपाल सरकारले तेस्रो चरणको वार्ता गर्न उपयुक्त वातावरण मिलाइरहेकै अवस्थामा उक्त पार्टीले मिति २०७०/५/१० मा एकतर्फी प्रकाशित गरेको अपिलमा ११ वटा विभिन्न मागहरु राखी जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँकेमा अनसन बसेकोले यस मन्त्रालयबाट उक्त पार्टीलाई वार्तामा आउन आह्वान गर्दै मिति २०७०/५/२४ मा मन्त्रालयमा वार्ताको लागि कार्यक्रम तय गरिरहेकै अवस्थामा जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी (भगत सिंह) का प्रस्तावित वार्ताटोली संयोजक मनोज कुमार मण्डल (सुभास), सदस्यहरु उमेश यादव (अहिर/पवन सिंह) र सहवरज खान (सिकन्दर) लाई मानव अपहरण तथा शरीर बन्धक समेतमा मिति २०६८/५/१० मा मुद्दा चलाइएको भनी गृह मन्त्रालयको पत्रबाट जानकारी हुन आएको, उक्त पार्टीका वार्ता टोलीका संयोजक एवम् सदस्यहरु जघन्य एवं गम्भीर प्रकृतिका फौजदारी मुद्दामा संलग्न भई मुद्दा चलिरहेको अवस्थामा उक्त पार्टीसँग वार्ताको कार्य अधि बढाउन अन्तर्राष्ट्रिय कानून, प्रचलन, मान्यता, स्वतन्त्र न्यायपालिकाको अवधारणा, विश्वव्यापी मानव अधिकारको घोषणापत्र एवं कानूनी शासनको सिद्धान्त समेतको विपरीत हुने हुँदा विपक्षीको जिकिर गैर कानूनी, निराधार एवं निरर्थक छ, रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको तर्फबाट परेको लिखित जवाफ ।

रिट निवेदन जिकिर बमोजिम थुनामा राखे नराखेको सम्बन्धमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेमा बुझ्दा मिति २०७०/१०/४ गते जिल्ला बाँके होलिया गा.वि.स. वडा नं. २ बस्ने नन्ना यादवलाई गोली हानी कर्तव्य गरी मारेको घटनामा मृतकका श्रीमान बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी बाँके हिरमीनीया गा.वि.स. वडा नं. ६ निवासी भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिख समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा भागी फरार रहेका निज प्रतिवादीलाई मिति २०७०/८/१४ गते बाँके पिप्रहवा गा.वि.स. वडा नं. २ बाट पक्राउ गरी दाखिला गरेका छौं भन्ने व्यहोराको प्र.ना.नि. श्याम कुमार रोका क्षेत्री समेतको प्रतिवेदन साथ यस कार्यालयमा दाखिला भएका निज प्रतिवादीलाई ऐ. मितिदेखि नै सम्मानित जिल्ला अदालत बाँकेबाट प्रहरी हिरासतमा राख्ने म्याद अनुमति लिई निज उक्त मुद्दाको अनुसन्धानको क्रममा जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेको हिरासतमा रहेको साथै निज प्रतिवादी भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह

सिखलाई प्र.ना.नि. पार्वती के.सी. को प्रतिवेदन जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी निज समेत भएको हातहतियार खरखजाना मुद्दामा जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँकेबाट ५ वर्ष कैद र रु. १,००,०००/- (एकलाख) जरिवाना सजाय भएको व्यहोरा अनुरोध भनी जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेको सि.नं. ६८७३ मिति २०७०/९/३ गतेको संचारबाट लेखी आएकोले हातहतियार खरखजाना मुद्दामा लागेको कैद भुक्तान गर्न बाँकी रही फरार रहेको तथा कर्तव्य ज्यान मुद्दामा समेत अनुसन्धानको सिलसिलामा पक्राउ गर्नुपर्ने देखिएकोले रिट निवेदकको बाबु निज अर्जुन सिंह सिखलाई सम्बन्धित अख्तियार प्राप्त प्रहरी टोलीबाट पक्राउ गरी कानून बमोजिम थुनामा राखेको कार्यलाई गैर कानूनी थुना भनी भन्न नमिल्ने हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रहरी प्रधान कार्यालय, नक्सालको तर्फबाट परेको लिखित जवाफ ।

मिति २०६८/१०/४ गते जिल्ला बाँके, होलिया गा.वि.स. वडा नं. २ बस्ने वर्ष ५० की नन्ना यादवलाई गोली प्रहारबाट कर्तव्य गरी मारेको घटनामा मृतकको श्रीमान बहादुर यादवले भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिख समेत उपर यस कार्यालयमा कर्तव्य ज्यान मुद्दामा किटानी जाहेरी दरखास्त दिएकोमा उक्त मुद्दामा भागी फरार रहेका जिल्ला बाँके हिरमिनिया गा.वि.स. वडा नं. ६ बस्ने भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिखलाई मिति २०७०/८/१४ गते जिल्ला बाँके पिप्रहवा गा.वि.स. वडानं. २ बाट पक्राउ गरी दाखिला गरेका छौं, कानून बमोजिम गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको प्र.ना.नि. श्याम कुमार रोका क्षेत्री समेतको प्रतिवेदन साथ दाखिला भएका निज प्रतिवादीलाई मिति २०७०/८/१४ गतेदेखि नै सम्मानित जिल्ला अदालत बाँकेबाट म्याद थप अनुमति लिई अनुसन्धान गरिएकोमा उक्त मुद्दाको सम्पूर्ण अनुसन्धान प्रक्रिया पुरा गरी सक्कल मिसिल मिति २०७०/९/५ गते जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय बाँकेमा पेश गरिएकोले रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेको लिखित जवाफ ।

विपक्षीलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेले बाँके जिल्ला अदालतबाट म्याद थप अनुमति लिई थुनामा राखेको र सो सम्बन्धी मुद्दाका कागज पत्र जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेमा भएकोले सबै विवरण खुलाई जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेबाट लिखित जवाफ पेश हुने, रिट निवेदन बमोजिम विपक्षीको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ र नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ द्वारा प्रत्याभूत गरिएको हक अधिकार हनन् हुने, स्वतन्त्रता अपहरण हुने, गैर कानूनी

तरीकाबाट थुनामा राख्ने वा कानून विपरीतका काम कारवाही समेत यस कार्यालयबाट नभए नगरेकोले विपक्षीको रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँकेको लिखित जवाफ ।

बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिख भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा अनुसन्धान गर्न कानून बमोजिम अख्तियार प्राप्त निकायले सरकार वादी फौजदारी मुद्दाको अनुसन्धानको लागि प्रतिवादीलाई हिरासतमा राखी अनुसन्धान गर्नको लागि सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा १५(२) बमोजिम भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिखलाई म्याद थपको अनुमति माग भएकाले ऐन बमोजिम निजलाई प्रहरी हिरासतमा राखी अनुसन्धान गर्ने कामको लागि यस अदालतबाट म्याद थप गरिएको हो । यस अदालतबाट रिट निवेदकको कुनै पनि संवैधानिक एवं नागरिक हक अधिकार हनन् हुन गएको अवस्था नहुँदा यस अदालतको हकमा भुट्टा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बाँके जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश भएको प्रस्तुत निवेदनमा निवेदकका तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता श्री अग्नी खरेल र विद्वान अधिवक्ताहरु श्री वामदेव ज्ञवाली र श्री बासुदेव ज्ञवालीले निवेदक भगत सिंह भनिने अर्जुन सिंह सिखले नेतृत्व गरेको जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी र नेपाल सरकार बीच शान्तिपूर्ण प्रक्रियाबाट जनअधिकार सुनिश्चित गर्ने सन्दर्भमा पहिलो र दोस्रो चरणमा वार्ता भई निवेदक समेतलाई राजनीतिक पूर्वाग्रह समेतका आधारमा लागेका मुद्दाहरु समेत फिर्ता लिने भनी सरकार र निवेदकले नेतृत्व गरेको जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी बीच राजनीतिक सहमति भएकोमा सरकारको तर्फबाट सो राजनीतिक सहमतिको विपरीत हुनेगरी निवेदकलाई लगाइएको मुद्दा फिर्ता नलिई कर्तव्य ज्यान मुद्दामा थुनामा राखेकोले सो थुनामा राखेको कार्य गैरकानूनी छ । तसर्थ बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी निवेदकलाई थुनामुक्त गरिपाउँ भनी बहस गर्नुभयो ।

विपक्षीतर्फबाट उपस्थित विद्वान उपन्यायाधिवक्ता श्री चन्द्रकान्त खनालले बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिख समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा बाँके जिल्ला अदालतको अनुमतिले मुद्दाको अनुसन्धान कार्य पुरा भई निज प्रतिवादी भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिखलाई बाँके जिल्ला अदालतमा पेश हुँदा

निजलाई सो अदालतबाट पुर्पक्षका लागि थुनामा राखी कारवाही गर्ने आदेश भएकाले अधिकार प्राप्त निकायबाट थुनामा राख्ने आदेश भएको हुँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज गरिपाउँ भनी गर्नुभएको बहस समेत सुनी मिसिल संलग्न कागजातहरूको अध्ययन गरी निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुने हो, होइन ? निर्णय गर्नु परेको छ ।

यी रिट निवेदकले मूलतः निजले नेतृत्व गरेको जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी र नेपाल सरकार बीच देशमा शान्तिपूर्ण अवस्थाको सुनिश्चित गर्न मिति २०६८/११/१३ र २०६९/४/२० मा पहिलो र दोस्रो चरणको वार्ता भई सो पार्टीका नेता तथा कार्यकर्तालाई लागेका मुद्दा फिर्ता एवं रिहाईको कारवाही कानून बमोजिम अगाडी बढाउने समेतको नेपाल सरकारसँग सहमति भएको, तत्पश्चात तेस्रो चरणको वार्ता हुन नसकी वार्ता भंग भएपछि शान्तिपूर्ण तवरबाट वार्ताका बुँदाहरू कार्यान्वयनका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बाँकेको मुल गेटमा रिले अनसनमा बसेकोमा नेपाल प्रहरीको टोलीले २०७०/८/१४ गते पक्राउ गरी गैरकानूनी ढंगबाट बाँके जिल्ला अदालतबाट म्याद थप गरी सहमति विपरीत प्रतिशोधको आधारमा भुट्टा मुद्दा लगाएकाले बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी गैरकानूनी तवरबाट राखिएको थुनामुक्त गरिपाउँ भन्ने निवेदन दिएको देखिन्छ । नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय समेतको लिखित जवाफमा बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी निज निवेदक समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा नन्ना यादवलाई मिति २०६८/१०/४ मा गोली हानी कर्तव्य गरी मारेको कसूरमा निजलाई मिति २०७०/८/१४ मा पक्राउ गरी बाँके जिल्ला अदालतबाट म्याद थपको अनुमति लिई अनुसन्धान गर्न थुनामा राखिएकोले रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत उल्लेख गरेको देखिन्छ ।

देशमा शान्तिपूर्ण अवस्थाको सुनिश्चितता समेतका लागि नेपाल सरकार र निवेदकले नेतृत्व गरेको जनतान्त्रिक तराई मधेश मुक्ति पार्टी बीच पहिलो पटक मिति २०६८/११/१३ मा कपिलवस्तुमा र दोस्रो पटक मिति २०६९/४/२० मा सुनसरीमा वार्ता हुँदा विभिन्न राजनीतिक विषयमा सहमति भई दुवै पक्षको अनुकूलतामा थप वार्ताको प्रक्रिया अघि बढाउने निर्णय भएको देखिए पनि सो वार्ता प्रक्रिया अघि बढाइएको पाइँदैन ।

यी निवेदकलाई मिति २०७०/८/१४ मा नेपाल प्रहरीको टोलीले पक्राउ गरी थुनामा राखेकोले सो थुनामा राखेको कार्य नेपाल सरकारसँग भएको राजनीतिक सहमति समेतका आधारमा गैरकानूनी हुँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने निवेदन माग

दावीतर्फ विचार गर्दा यी निवेदक भगत सिंह भनिने अर्जुन सिंह सिख हातहतियार खरखजाना सम्बन्धी २ वटा मुद्दामा जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाँकेबाट कसूरदार ठहर भै सजायको लगत कायम भएको देखिएको र बहादुर यादवको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी यी निवेदक समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा बाँके जिल्ला अदालतको आदेशबाट मुद्दामा अनुसन्धानको लागि थुनामा राख्ने अनुमति प्राप्त गरी थुनामा राखिएको पाइन्छ ।

कानून बमोजिम मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने निकाय जिल्ला प्रहरी कार्यालय, बाँकेले कानूनले निर्देश गरे बमोजिम बाँके जिल्ला अदालतको अनुमति लिई अनुसन्धान तहकिकात गर्ने प्रयोजनका लागि थुनामा राखेको देखिन्छ । यी निवेदक प्रतिवादी भएको उक्त कर्तव्य ज्यान मुद्दाको अभियोग पत्र बाँके जिल्ला अदालतमा पेश हुँदा मिति २०७०/९/२२ मा निज निवेदक प्रतिवादी भगत सिंह भनिने अर्जुन सिंह सिखलाई थुनामा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्ने गरी आदेश भएको देखिन्छ । यसरी अधिकार प्राप्त निकायबाट कानूनको उचित प्रक्रिया पुरा गरी निजलाई थुनामा राखेको देखिँदा निवेदकको संविधान एवं कानून प्रदत्त अधिकार उल्लंघन भएको सम्झन मिल्ने देखिँदैन । व्यक्तिको स्वतन्त्रता सम्बन्धी हक निर्वाध र असीमित हक नभई कानूनको अधिनमा रही प्रयोग गर्न नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२ ले प्रत्याभूत गरेको छ । प्रत्येक व्यक्तिले संविधान एवं कानूनद्वारा नियमित र व्यवस्थित हकलाई संविधान एवं कानून बमोजिमनै उपभोग गर्नुपर्ने हुन्छ । अधिकार नभएको व्यक्तिले थुनामा राखेको देखिएमा, अधिकार दुरुपयोग गरी थुनामा राखेको देखिएमा या कानूनको उचित प्रक्रिया पुरा नगरी थुनामा राखेको देखिएमा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुनेमा प्रस्तुत निवेदनमा त्यस्तो अवस्था रहेको देखिएन । जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेबाट माथि उल्लेखित कर्तव्य ज्यान मुद्दामा यी निवेदकलाई कानून बमोजिम म्याद थपको अनुमति लिई थुनामा राखिएको, अनुसन्धान पश्चात अभियोग पत्र बाँके जिल्ला अदालतमा पेश भई बाँके जिल्ला अदालतबाट निज निवेदकलाई सो मुद्दामा पुर्पक्षका निमित्त मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोवस्तको ११८(२) नं. बमोजिम थुनामा राख्ने आदेश भएको देखिँदा सो थुनामा राखिएको कार्यलाई कानून विपरीत थुनामा राखेको भन्न मिल्ने ।

अतः जिल्ला प्रहरी कार्यालय बाँकेबाट कानूनको उचित प्रक्रिया पुरा गरी यी निवेदक भगत सिंह भन्ने अर्जुन सिंह सिखलाई बहादुर सिंहको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी यी निवेदक समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा म्याद थपको अनुमति लिई मुद्दाको

अनुसन्धान गरी अनुसन्धान पश्चात अभियोग पत्र बाँके जिल्ला अदालतमा पेश भई बाँके जिल्ला अदालतबाट पुर्पक्षको निमित्त थुनामा राखिएको कार्य कानून अनुरूपकै देखिँदा प्रस्तुत बन्दीप्रत्यक्षीकरणको निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत :- कमलप्रसाद ज्ञवाली
(रा.प.द्वितीय)

कम्प्युटर गर्ने :- कल्पना बर्तौला

इति सम्बत २०७० साल पौष ३० गते रोज ३ शुभम्